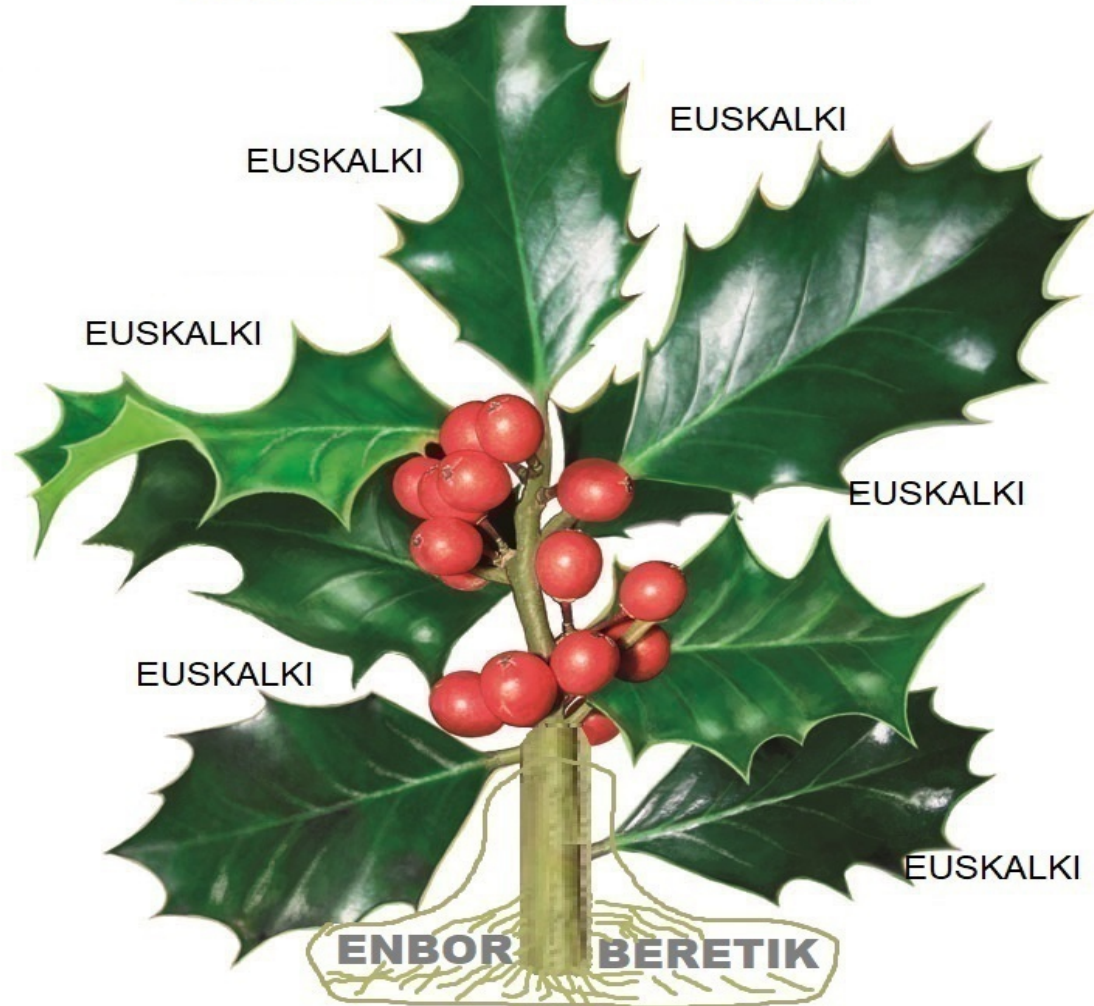

euskal aditza

benat.sarasola@ni.eus

EUSKAL ADITZA

Aditza balinbada mintzairaren "bizkar ezurra", ohart gaiten "euskalki" deitzen ditugun guzietan egitura berdina dela. Horrek erakusten du, "euskalkiak" "ENBOR" beraren "ADARRAK" direla. Ohargarri da, Mendebaldeko eta Ekialdeko adarrak, oinarrizko "Enbor"etik hurbilago egon direla, Erdialdekoa baino, nahiz mintzazaile eta idazle gehienak Erdialdekoak izan. Ikerlari berezituak diote, "mintzaira bat erabiliago eta aldaketa gehiago, berdinean ere oker gehiago", sortzen dela. Goazen beraz aztertzeraz "ENBOR"eraino.

Euskal Aditzaren oinarrizko egitura hiru giltzekin zabal dezakegu :

1 - NOR ↔ NORK

2 - ZINEZ ↔ USTEZ

3 - NOR 1°2° ↔ NOR/ZER 3°

	NOR		NORK	
	zinez	ustez	zinez	ustez
nor 1°2°				
nor/zer 3°				

Ikusten da Euskal Aditzaren egitura dela bi zutabetakoa : "Zinez" eta "Ustez". Latin egitura aldiz : Indikatibo, Potentzial, Subjuntibo, etab... Argi da, "latin" egituratik azkatzea ez date denentzat, ez aise ez gustuko. Hori ulertu behar da, hoinbeste urtez eta mendez, bai ikerlariak, gehienak latinista zorrotzak, bai erakasleak, mereximendu handiz, erabili eta erakutsi dutena baida.

"[Piarres] Lafitte abadearen gramatika hartzen badugu, adibidez, berehala ohartuko gara hark latinaren kategoria gramatikalak euskarari egokitzen lan egin zuela. Oraingo egunean hizkuntza modu horretara erakustea izorramendia litzateke." (J.P. Bronckart, ARGIA agerkaria, 2019/12/01)

Lau Aditz Laguntzaileen Erabilera

NOR

erakusle

i
z
a
n

“ egite ”
(aditz jokatuekin)

“ izate ”

mintzatu da/dake/baliz/zen

atzo Maulen **zen**

mintzatzen da/dake/baliz/zen

umor on **da / baliz**

mintzatuko da/dake/baliz/zen

bihar aroa eder **dake**

aditz oin soil laguntzaile

e
i
n

nahi du **mintza** naiken

nahi luke / zuen **mintza** neinken

NORK

adierazle

e
u
n

“ egite ”
(aditz jokatuekin)

“ jabetza ”

erosi zuen/balu/du/duke

atzo etxe bat **zuen**

erosten zuen/balu/du/duke

umore ona **du / balu**

erosiko zuen/balu/du/duke

bihar osagarri ona **duke**

aditz oin soil laguntzaile

e
z
a
n

nahi du biak eros **detz**adan

nahi luke / zuen biak eros **net**zan

izan : ni

zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
orai ni Maulen niz	... je suis	yo estoy/soy...	orai ni Maulen baninz	si j'étais...	si fuese...	atzo, ni Maulen ninzan	... j'étais	...yo estaba...
bihar ni, 10etan, Maulen nizake	...je serai (pourrai être)	... estaré/seré (podré estar)...	auto bat banu, orai ni Maulen ninzake	...je serais (pourrais être)	... podría estar...	atzo, auto bat ukan banu, ni Maulen ninzaken	...j'aurais été (j'aurais pu être)	...yo hubiera estado (hubiera podido estar)...
orai ni Panpiri mintzatzen nizaio	... je lui parle	le estoy hablando	botzik lizake, ni Panpiri mintzatzen baninzaiio	... si je lui parlais	... si le hablaría	atzo, ni Panpiri mintzatzen ninzaion	... je lui parlais	... le hablaba
bihar 10etan, ni Panpiri mintzatzen nizaikeo	... je lui parlerai (pourrai)	... le hablaré (podré hablarle)	orai nahi banu, ni Panpiri mintzatzen ninzaikeo	... je lui parlerais (pourrais lui parler)	... le hablaría (podría hablarle)...	atzo, ikusi banu, ni Panpiri mintzatzen ninzaikeon	... je pouvais (j'aurais pu) lui parler	... podía (hubiera podido) hablarle
<i>Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :</i>				Nor : <i>ni, hi, gu, zu, zuek</i>				
				Nori : <i>eni, hiri, zuri, zueri, hari, haieri</i>				

izan : hi

zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
orai hi Maulen hiz			orai hi Maulen bahinz			atzo, hi Maulen hinzan		
bihar hi, 10etan, Maulen hizake			auto bat bahu, orai hi Maulen hinzake			atzo, auto bat ukan bahu, hi Maulen hinzaken		
orai hi Panpiri mintzatzzen hizaio			botzik lizake, hi Panpiri mintzatzzen bahinzaio			atzo, hi Panpiri mintzatzzen hinzaion		
bihar 10etan, hi Panpiri mintzatzzen hizaieo			orai nahi bahu, hi Panpiri mintzatzzen hizaieo			atzo, ikusi bahu, hi Panpiri mintzatzzen hizaieon		
<i>Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :</i>				Nor : <i>hi, hi, gu, zu, zuek</i> Nori : <i>ehi, hiri, zuri, zueri, hari, haieri</i>				

izan : hura

izan : hura								
zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
orai Pette Maulen da	... il est	él está...	orai Pette Maulen baliz	s'il était	si fuese...	atzo, Pette Maulen Zen / Zan	... il était	...él estaba...
auto bat erosi baidu, bihar Pette, 10etan, Maulen dake	...il pourra être	... podrá estar...	ahala balu, orai Pette Maulen lizake	...il serait (pourrait être)	... podría estar...	atzo, auto bat ukan balu, Pette Maulen Zaken	...il pouvait (il aurait pu) être	...él podía (hubiera podido) estar...
orai Pette Panpiri mintzatzen -zaio	... il lui parle	le está hablando	botzik ninzake, Pette Panpiri mintzatzen balizaio	... s'il lui parlait	... si le hablaría	atzo, Pette Panpiri mintzatzen Zizaion	... il lui parlait	... él le hablaba
bihar 10etan, Pette Panpiri mintzatzen -zaikeo	... il lui parlera (pourra)	... le hablará (podrá hablarle)	orai nahi balu, Pette Panpiri mintzatzen lizaikao	... il lui parlerait (pourrait lui parler)	...le estaría hablando	atzo, ikusi balu, Pette Panpiri mintzatzen Zizaikao	... il pouvait (il aurait pu) lui parler	... él podía (hubiera podido) hablarle
<i>Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :</i>				Nori : <i>eni, hiri, guri, zuri, zueri, hari, haieri</i>				

izan : hurak

izan : hurak								
zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
orai hurak Maulen dira	... ils sont	están...	orai hurak Maulen balira	s'ils étaient	si fuesen...	atzo, hurak Maulen Ziren / Ziran	... ils étaient	...ellos estaban...
auto bat erosi baidute, bihar hurak, 10etan, Maulen dirake	...ils seront, pourront être	... podrán estar...	ahala balute, orai hurak Maulen lirake	...ils seraient, pourraient être	... podrían estar...	atzo, auto bat ukan balute, hurak Maulen Ziraken	...ils pouvaient (ils auraient pu) être	...ellos podían (hubieran podido) estar...
orai hurak Panpiri mintzatzen -zaitzo	... ils lui parlent	le están hablando	orai hurak botzik lirake, Panpiri mintzatzen balizaitzo	... s'ils lui parlaient	... si le hablarían	atzo, hurak Panpiri mintzatzen Zizaitzon	... ils lui parlaient	... ellos le hablaban
bihar 10etan, hurak Panpiri mintzatzen -zaizkeo	... ils lui parleront (pourront)	... le hablarán (podrán hablarle)	orai nahi balute, hurak Panpiri mintzatzen lizaizkeo	... ils lui parleraient, pourraient lui parler	...le estarían hablando	atzo, ikusi balute, hurak Panpiri mintzatzen Zizaizkeon	... ils pouvaient (ils auraient pu) lui parler	... ellos podían (hubieran podido) hablarle
<i>Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :</i>				Nori : eni, hiri, guri, zuri, zueri, hari, haieri				

ein : ni

zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
nahi du ni euskaraz mintza na_din	il veut que je parle...	quiere que hable yo...	nahi luke, ni orai euskaraz mintza ne_din	...que je parle...	...que hable yo...	nahi zuen, ni euskaraz mintza ne_din	...que je parlasse...	...que hablase yo...
ikasi baidut, orai ni euskaraz mintza na_ike	... je peux parler	... puedo hablar	nahi banu, ni orai euskaraz mintza ne_inke	...je parlerais	... yo hablaría...	atzo nahi banuen, ni euskaraz mintza ne_inken	...je pouvais (aurais pu) parler...	...yo podía (hubiera podido) hablar...
nahi du ni euskaraz mintza na_iken	il veut que je puisse parler...	quiere que pueda yo...	nahi luke, ni orai euskaraz mintza ne_inken	...que je puisse...	...que pudiera...	nahi zuen, ni euskaraz mintza ne_inken	...que je pusse...	...que hubiera podido...
bihar ni Panpiri euskaraz mintza na_ikeo	demain je lui parlerai... (je pourrai)	mañana le hablaré... (podré)	hemen baliz, ni Panpiri euskaraz mintza ne_inkeo	...je lui parlerais (je pourrais)	...yo le hablaría	atzo, ni Panpiri euskaraz mintza ne_inkeon	...je pouvais (aurais pu) lui parler	...yo podía (hubiera podido) hablarle
Panpik nahi du euskaraz mintza na_ikeon	il veut que je lui parle... (que je puisse)	quiere que le hable... (pueda hablarle)	Panpik nahi luke euskaraz mintza ne_inkeon	... que je lui parle (que je puisse...)	...que le hablase...	Panpik nahi zuen euskaraz mintza ne_inkeon	...que je lui parlasse (je pusse lui parler)	...que pusiera (hubiera podido) hablarle
<i>Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :</i>				Nor : <i>ni, hi, gu, zu, zuek</i>				
				Nori : <i>eni, hiri, zuri, zueri, hari, haieri</i>				

ein : hura

ein : hura								
zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
nahi dut Pette euskaraz mintza da _d in	qu'il parle...	que hable él...	nahi nuke Pette euskaraz mintza le _d in	qu'il parle	que hable él...	nahi nuen Pette euskaraz mintza Ze _d in	qu'il parlât...	que hablase...
ikasi baidu, orai Pette euskaraz mintza da _i ke	... il peut parler	... puede hablar	nahi balu, Pette euskaraz mintza le _i ke	...il parlerait	... él hablaría...	nahi bazuen Pette euskaraz mintza Ze _i ken	...il aurait parlé...	...hubiera hablado...
nahi dut Pette euskaraz mintza da _i ken	qu'il parle... (qu'il puisse)	que hable él...	nahi nuke Pette euskaraz mintza le _i ken	qu'il parle (qu'il puisse)	que hable él...	nahi nuen Pette euskaraz mintza Ze _i ken	qu'il parlât... (qu'il pusse)	que hablase...
bihar Pette Panpiri euskaraz mintza da _i keo	demain il lui parlera... (il pourra)	mañana le hablaré... (podré)	hemen baliz, Pette Panpiri euskaraz mintza le _i keo	...il lui parlerait (il pourrait)	...él le hablaría	atzo Pette Panpiri euskaraz mintza Ze _i keon	...il pouvait (aurait pu) lui parler	...él podía (hubiera podido) hablarle
nahi dut Pette Panpiri euskaraz mintza da _i keon	...qu'il lui parle... (qu'il puisse)	quiere que le hable... (pueda hablarle)	nahi nuke Pette Panpiri euskaraz mintza le _i keon	... qu'il lui parle (qu'il puisse...)	...que le hable (que pueda hablarle)...	nahi nuen Pette Panpiri euskaraz mintza Ze _i keon	...qu'il lui parlât (qu'il lui eût parlé)	...que le hablase (que le hubiera hablado)
Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :				Nori : eni, hiri, guri, zuri, zueri, hari, haieri				

ein : hurak

zinez			ustez					
<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>			<i>lehen</i>		
ikasi baidute, orai hurak euskaraz mintza daizke	... ils peuvent parler	... pueden hablar	nahi balute, hurak euskaraz mintza leizke	...ils parleraient	... ellos hablarían...	nahi ukan bazuten, hurak euskaraz mintza Zeizken	...ils auraient parlé...	...hubieran hablado...
nahi dut hurak euskaraz mintza daizken	qu'ils parlent... (qu'ils puissent)	que hablen (que puedan) ellos...	nahi nuke hurak euskaraz mintza leizken	qu'ils parlent... (qu'ils puissent)	que hablen (que puedan) ellos...	nahi nuen hurak euskaraz mintza Zeizken	qu'ils parlissent... (qu'ils pussent)	que hablasen (que pudiesen)...
bihar hurak Panpiri euskaraz mintza daizkeo	demain ils lui parleront... (ils pourront)	mañana le hablarán... (podrán)	hemen balira, hurak Panpiri euskaraz mintza leizkeo	...ils lui parleraient (ils pourraient)	...ellos le hablarían	atzo hurak Panpiri euskaraz mintza Zeizkeon	...ils pouvaient (auraient pu) lui parler	...ellos podían (hubieran podido) hablarle
nahi dut hurak Panpiri euskaraz mintza daizkeon	...qu'ils lui parlent... (qu'ils puissent)	...que le hablen... (puedan hablarle)	nahi nuke hurak Panpiri euskaraz mintza leizkeon	... qu'ils lui parlent (qu'ils puissent...)	...que le hablasen (que puedan...)...	nahi nuen hurak Panpiri euskaraz mintza Zeizkeon	...qu'ils pussent (eussent pu) lui parler	...que ellos pudiesen (hubiesen podido) hablarle
<i>Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :</i>				Nori : eni, hiri, guri, zuri, zueri, hari, haieri				

eun : nor1°2° / nor/zer3°

		zinez			ustez				
		<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>		<i>lehen</i>		
nor 1°2°	orai zuk ni ikusten nUzu	... vous me voyez	...me ve usted	botzik zinake, zuk ni ikusten bane n_dUzu	...si vous me voyiez	...si me viera usted	atzo, zuk ni Maulen ikusten nen_dUzun	hier vous me voyiez...	ayer me veía usted...
	bihar zuk ni ikusten nUkezu	... vous me verrez (pourrez me voir)	...me verá usted (podrá verme)	orai hemen bazina, zuk ni ikusten nen_dUkezu	... vous me verriez (pourriez me voir)	... me vería (podría verme)	atzo, jin bazina, zuk ni ikusten nen_dUkezun	hier vous m'auriez vu (auriez pu)	ayer usted me hubiera podido ver...
nor / zer 3°	orai zuk hartza aitzinean duzu	... vous avez...	...tiene usted...	orai hi botzik hinzake, nik osagarria ban eU	... si j'avais...	... si tendría	nik lehen, bilo luzea neeUen	moi avant, j'avais...	yo antes, tenía...
	bihar zuk ibiltzeko ahala dukezu	... vous aurez la capacité...	... tendrá usted la capacidad...	orai hartza ikustez, nik lotsa handi bat neeUke	... j'aurais...	... tendría...	atzo, hartza ikustez, nik lotsa handi bat neeUken	... j'aurais eu (aurais pu avoir)...	... hubiera tenido...
	orai guk zuri zor handi bat daUzugu	...nous vous devons...	...nosotros le debemos...	ez zinake botzik, nik zuri zorra ban eUzu	...si j'avais à vous une dette...	si le debiera ...a usted...	atzo, nik zuri mila euroen zorra neeUzun	... j'avais à vous une dette ...	... yo le tenía una...
	bihar guk zuri zor handi bat daUkezugu	... nous vous devons...	... le deberemos ...	zuk pagatzen bazinu, nik zuri zor handi bat neeUkezu	... j'aurais à vous une dette...	... le debería ...	atzo, zuk pagatu bazinu, nik zuri zor handi bat neeUkezun	... j'aurais eu à vous (aurais pu avoir)...	...le hubiera tenido...

Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :

Nork :	nik, hik, guk, zuk, zuek, harek, haiek
Nori :	eni, hiri, guri, zuri, zueri, hari, haieri
<i>nor 1°2°</i>	<i>ni, hi, gu, zu, zuek</i>
<i>nor/zer 3°</i>	<i>hura, hurak</i>

ezan : nor1°2° / nor/zer3°

		zinez			ustez				
		<i>orai - gero</i>			<i>orai - gero</i>		<i>lehen</i>		
nor 1°2°	nahi dut zuk ni deit nezazu n (<i>nazazu</i> n)	je veux que vous m'appeliez	quiero que usted me llame	10etan zuk ni deit banenzazu	si vous m'appeliez ...	si usted me llamase...	nahi nuen zuk ni telefonaz deit nenzazu n	...que vous m'appelassiez	... que usted me llamara
	telefona horrekin, zuk ni deit nezakezu (<i>nazakezu</i>)	vous pouvez (pourrez) m'appeler	usted me puede (podrá) llamar	orai telefona bat bazunu, zuk ni deit nenzakezu	... vous pourriez m'appeler	... usted podría llamarme	telefona berri horrekin, atzo zuk ni deit nenzakezu n	... vous pouviez (auriez pu) m'appeler	... usted podía (hubiera podido) llamarme
nor / zer 3°	nahi du ogia nik ekar deza d _a n	... que je porte...	... que lleve yo...	botzik hinzake, ogia nik ekar baneza	... si j'apportais	... si yo traería...	nahi zuen ogia nik ekar neza n	...que j'apportasse	... que yo llevara...
	aski sos baduzu, ogia zuk ekar dezakezu	..vous pouvez (pourrez)	usted puede (podrá) ...	aski sos banu, ogia nik eros nezake	... je pourrais acheter	... yo podría comprar...	aski sos ukan banu, ogia nik eros nezaken	...je pouvais (j'aurais pu) acheter	yo podía (hubiera podido) comprar...
	nahi dut ogia zuk guri ekar deizaguzu n	... que vous nous apportiez...	... que usted nos lleve...	botzik zinake, ogia nik zuri ekar baneizazu	...si je vous apportais	si yo le llevara... a usted	nahi zunuen nik zuri ogia ekar neizazu n	...que je vous apportasse	...que yo le llevara...
	aski sos baidugu, ogia guk zuri ekar deizakezugu	... nous pouvons (pourrons) vous	... podemos llevarle...	aski sos banu, ogia nik zuri ekar neizakezu	...je pourrais vous apporter	...yo podría llevarle...	aski sos ukan banu, nik zuri ogia ekar neizakezu n	...je pouvais (j'aurais pu) vous apporter	...podía (hubiera podido) yo llevarle...

Erranaldiak zure gisara asma detzakezu :

Nork :	nik, hik, guk, zuk, zuek, harek, haiek
Nori :	eni, hiri, guri, zuri, zueri, hari, haieri
<i>nor 1°2°</i>	<i>ni, hi, gu, zu, zuek</i>
<i>nor/zer 3°</i>	<i>hura, hurak</i>

Ke : gaitasun, gero, helburu

[Bizkaieraz -KI- era ezaugarria erabili ohi da gaur, baina lehenago -KE- izan zan. Horrela Mogelek eta beste idazle zaharrak.

“Ahalera” ezaugarria, berez, -KE- da. Hala agertzen da literatura zaharrean.

Adibidez, Mogelengan: Neuskeo, Leuskeo, etab...

Baina, gaur -KI- bihurtu da : Neuskio, Leuskio, etab.” (J.M.Irazola)]

Orai, gaitasuna adierazteko, usu “**ahal**” hitza erabilik da, “**ke**” delarik berezia hortarako.

NOR : “euskaraz mintza **naike**” → “euskaraz mintzatzen **ahal** niz” // **NORK** : “egin **dezaket**” → “egiten **ahal** dut”

NOR			NORK		
	zinez	ustez		zinez	ustez
izan	bihar etxen <i>nizake</i>	ahala (<i>ukan</i>) banu, etxen <i>ninzake</i> (<i>ninzaken</i>)	eun	telefona horrekin orai deitzen <i>gitukek</i>	telefona bat bahu, deitzen <i>gintukek</i>
ein	nahi du euskaraz mintza <i>naiken</i>	nahi luke (<i>zuen</i>) euskaraz mintza <i>neinken</i>	ezan	orai dirua baidut, ogia eros <i>dezaket</i>	dirua (<i>ukan</i>) banu, ogia eros <i>nezake</i> (<i>nezaken</i>)

ke → ki / ko

→ bihar mintzatzen niza**i-ke-o** (*izan*) → (Erdial. : *niza-ki-o*) [*nizaike* → *nizaki* : ahoskeratik idazkerara lerratze]

→ bihar mintzatu-**ko** niza**i-o** (“ko” : aditzari loturik, gero eta erabiliago)

→ nahi du euskaraz mintza nai-**ke-o-n** (*edin*) → (Erdial. : *na-ki-o-n*) [*naike* → *naki* : ahoskeratik idazkerara lerratze]

→ nahi nuke **zuek haieri** euskaraz mintza **zein-z-ke-e-n** (*ahoska* : *zéinzkien* : *ee→ie*) (Erdial. : *zen-ki-zki-e-ke-te-n* : metatze zerbait dirudi ! ...)

TE - KE : *gaitasun, gero, helburu*

			NOR		NORK			
			<i>zinez</i>	<i>ustez</i>				
			<i>zinez</i>	<i>ustez</i>				
i z a n	ke → te	<i>gaitasuna orai</i>	bihar etxen <i>nizake/nizate</i> (<i>izanen niz</i>)	ahala (<i>ukan</i>) banu, etxen <i>ninzake/ninzate</i> (<i>ninzaten</i>) (<i>izanen ninzan</i>)	e u n	g a i t a s u n a	bihar ogia erosteko ahala <i>duket</i>	ahala (<i>ukan</i>) banu, deitzen <i>hinduket</i> (<i>hindukedan</i>)
	keke → teke	<i>gaitasuna gero</i>	bihar etxen <i>nizateke</i> (<i>izaten ahalko niz</i>)	ahala (<i>ukan</i>) banu, etxen <i>ninzateke</i> (<i>ninzateken</i>) (<i>izaten ahalko ninzan</i>)			(<i>ukanen dut</i>)	(<i>deituko hindut</i>)
	ke	("nori") <i>gaitasuna orai + gero</i>	(orai / bihar) euskaraz mintzatzen <i>nizaikezu</i> (... <i>mintzatuko nizaizu</i>)	nahi (<i>ukan</i>) banu, euskaraz mintzatzen <i>ninzaikezu</i> (<i>ninzaikezu</i>)			ke	bihar ogia ekartzen <i>daukezu/deikezu</i> (<i>ekarriko dauzut/deizut</i>)
e i n	ke → te	<i>helburu</i>	nahi du euskaraz mintza <i>gaiken/gaiten</i>	nahi luke (<i>zuen</i>) euskaraz mintza <i>geinken/geinten</i>	e z a n	g a i t a s u n a	orai dirua baidut, ogia eros <i>dezaket</i>	dirua (<i>ukan</i>) banu, ogia eros <i>nezake</i> (<i>nezaken</i>)
	keke → teke	<i>gaitasun + helburu</i>	nahi du euskaraz mintza <i>gaiteken</i>	nahi luke (<i>zuen</i>) euskaraz mintza <i>geinteken</i>			bihar nik zuri ogia ekar <i>deizakezu</i> (<i>ekartzen ahalko dauzut/deizut</i>)	ahala banu ogia ekar <i>neizakezu</i> (<i>ekartzen ahalko neuzu/neizu</i>)
	ke	("nori") <i>gaitasun + helburu</i>	nahi du euskaraz mintza <i>naikeon</i>	nahi luke (<i>zuen</i>) euskaraz mintza <i>neinkeon</i>				

→ NOR-NORI eta NORK, beti "ke" : bihar **ni zuri** mintzo **nizaikezu**, **nik** ogia eros **dezaket**...

→ "te" sartu da NOR soilarekin baizik, "ke" bikoitzaren ordeztu : "keke" → "teke" (*ahala / gaitasuna gero* : "ahalko")

	<i>ahala orai</i>		<i>ahala gero</i>	<i>ahala orai</i>		<i>ahala gero</i>
izan	nizake	→	nizakeke	ninzake	→	ninzakeke
	nizate	←	nizateke	ninzate	←	ninzateke
ein	naike	→	naikeke	neinke	→	neinkeke
	naite	←	naiteke	neinte	←	neinteke

ANITZA

NORK	Eragile	e / te	<p>du → due / dute ; duzu → duzue / duzute; dezan → dezaen (ahoska : de^zén) / deza^{te}n → "te" → anitza bikoizturik dirudi : tz + e = te. (Ekial. + Mend. : due)</p>
NORI	Harzaile	e	<p>zai^o → zai^e ; dei^o → dei^e</p>
N O R / Z E R	2° (zuek)	e / tz	<p>zu zira → zuek zira^e (zira^e); zu zitugu → zuek zituegu; zu zeta^{dan} [nahi duzu nik zu deit zeta^{dan}] → zuek zeta^{edan} [nahi duzue nik zuek deit zeta^{edan} (ahoska : zetzé^{dan} : ae → e)] atzo zu hari zinza^{ion} → atzo zuek hari zinza^{itzon}; bihar zu hari ziza^{ikeo} → bihar zuek hari ziza^{izkeo} → "t" janik konsonante aitzinean, beste hitzetan bezala : hatza → hazka ; utzi → uzten ; hutsa → husten...</p>
	3° (hurak)	tz	<p>zaitzo → zaizkeo ; deitzegu → deizkeegu (ahoska : "deizkiegu" : ee → ie) → "t" janik konsonante aitzinean, beste hitzetan bezala : hitz → hizki ; idatzi → idazten ; sinetsi → sineskor... deutsoz (Mend: anitza bikoizturik : tz (ts) ... z) (Ekial. : deitzo) → "t" janik hitz urrentzean, konsonante aitzinean bezala deutz → deuz → duz → dutzak... (tutzak / tutzan / tutzu : anitza bikoizturik) ditzu → ditu ; ditzik → ditik (ahoskera : ingleseko "th"-aren iduriko); detzake → detzake : → "z" janik "u, i, z" aitzinean (zonbait aldi, anitza bikoizturik : dituzte, detzazke)</p>

tz (anitza) + **ke** => "**zki**"

Ekial.

- orai hura hari mintzatzen zai^o → orai hurak hari mintzatzen zaitzo
- bihar hura hari mintzatzen zai^{keo} → bihar hurak hari mintzatzen zaizkeo
(mintzatuko zai^o) (mintzatuko zaitzo)

Erdial.

- orai hura hari mintzatzen zai^o → orai haiek hari mintzatzen zaizkio
- bihar hura hari mintzatuko zai^o → bihar haiek hari mintzatuko zaizkio

"ke" oinarrizkoa, ahoskeratik idazkerara, "ki"ra, lerratu da : "zaizkeo" → "zaizkio"

"zki" anitzaren erakusletzat harturik, gaitasuna adierazteko, "ke" gehitu da : zaizkioke

Ekial. eta Mendebal., "zki" anitzan ez da sartu : "aitak amari berriak ekarri deitzo / deutsoz" (Erdial : dizkio)

OHAR ZONBAIT

Euskalzaindiaren tauletan :	oina eta ezaugarriak bereiztea hobe (“ni” : ez da “na” edo “nint”, bainan “n” bera)
sailkatze : ZINEZ eta USTEZ (euskal egitura)	ez : Indikatibo, Subjuntibo, Ahalera, ... (latin egitura)
izan → inzan : baninz, ninzan, ninzake ...	(intzan) : “t” ez da beharrik (ahoskatze gogordura baizik ez baida, “n” eta “z” artean)
oineko “d” : ahoskera azkartzaile, “n” entzat, edo bi bokalen arteko lotura (ae → ade)	e n u → endu, i n oan → indoan, e n i → endi, zi n en → zinden... zira e → zirade...
“-ki” aditz atzizki : iraunkortasun adierazle (... ari)	euki, etorki, egoki, joanki, gaki, ibilki, eramaki, ekarki, jakinki ... [- erraitera natorkizu = zuri erraitera etorki (etortzen ari) nizaizu - daramazkigu = harek guri hurak eramaki (eramaten ari) deizgu]
“ke” → “ki” : ahoskeratik idazkerara lerratze	naikeon → nakion, deizkeot → dizkiot ... (nakiok, dizkiok... : “ke” bikoizturik)
“ke” : “gaitasuna”, “ahala” (beti “gero”-ari begira)	“gaitasuna” izan daiteke : → zinezkoa : nizake, dukegu... → ustezkoa : ninzake, genuke...
menpekkoa (subj.) / ahalera (pot.) : beti geroari buruz : “te”, “ke”	“gaiten”, “diten”, “leike”, “naikezun”, “deizakeogu” (Nori-ekin:beti “ke”, ez “ki”)
“n” oin barnean (nor 1ºº) → beti “ustez”aren ezaugarri	i n z, e n di, e n du, e n za, e n bil, e n tor... “n” hori ez da iraganaren ezaugarri, “ustez”arena baizik
“n” atzizki → menpeko oraia (“zinez”ean)	nahi du : mintza naikeo n , mintza zite n , deit dezazu n ...
“n” oin barnean (nor 1ºº) → menpeko oraia (“ustez”ean) + “n” atzizki → indikatibo iragana	→ nahi luke mintza nei n keo n , nahi nuke deit nei n zazu n ... → nahi zuen mintza nei n keo n , nahi nuen deit nei n zazu n ... → mintzatu ni n za n , deitu ni n due n , ikusi gi n tuzu n ...

Ahoskera aldaketak	e → i → ü : euskalkien arabera		
eu	ban e ndu	ban i ndu	ban ü ndü
	de e tu	di i tu	d ü tü
	za e tu	za i tu	z ü tü
	ga e tuzu	ga i tuzu	g ü tuzu
eza	ga e tzazu	ga i tzazu	g ü tzazü

